

О. С. Бондаренко,
к. е. н., доцент, Херсонський національний технічний університет, м. Херсон

СИСТЕМА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

E. Bondarenko,
Candidate of economic sciences, Ph.D., associate professor, Kherson national technical University

THE SYSTEM OF EVALUATION EFFICIENCY MANAGEMENT FINANCES OF ENTERPRISE IN MODERN CONDITIONS

Розкрито науково-методичні основи аналізу та обґрунтовано складові системи оцінки ефективності управління фінансами підприємств в сучасних умовах. Визначено ключові аспекти - фінанси, логістична інфраструктура, логістичні процеси, персонал, суспільство. Доведено, що запропонована система оцінки ефективності управління фінансами забезпечує підвищення цінності логістичних ланцюгів та зростання вартості підприємства.

Revealed the scientifically-methodical bases of analysis and justified components of the system of efficiency evaluation of management finances of enterprises in modern conditions. Identifies key aspects - finance, logistics infrastructure, logistics processes, personnel, society. It is proved that the proposed efficiency evaluation of management finances ensuring a higher value supply chains and the growth of enterprise cost.

Ключові слова: фінанси, фінансовий потік, система оцінки, підприємство.
Key words: finance, financial flow, system of evaluation, enterprise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах основою ефективності функціонування суб'єктів господарювання є ліквідність, платоспроможність, прибутковість, які визначаються цінністю сформованих логістичних ланцюгів та їх впливом на вартість. Зазначені характеристики забезпечуються ефективністю управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання, оцінку якої слід проводити за всіма елементами в процесі здійснення фінансового планування і контролю, а також їх організації та мотивації. Оцінка ефективності управління фінансовими потоками є необхідною складовою фінансового управління суб'єкта господарювання, оскільки фінансові рішення про формування чи використання фінансових ресурсів приймаються на основі аналізу існуючого стану та обґрунтування можливостей його покращення. За цих умов важливого значення набуває розробка сучасної системи оцінки ефективності управління фінансовими потоками, яка відобразить всі аспекти комплексного фінансового управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У спеціалізованій літературі з фінансового менеджменту та логістики показники ефективності управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання відображено лише частково. Більшість існуючих підходів базуються на різних методичних підходах до розрахунку показників, ґрунтуються на принципах порівняння розрахованих значень коефіцієнтів із встановленими нормативами та не враховують особливості функціонування суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності в умовах логістизації економіки. В результаті складність управління фінансовими потоками обумовлюється двома причинами. З одного боку, нормативні

значення коефіцієнтів, які використовуються у фінансовому менеджменті, не достатньою мірою відображають особливості та специфіку фінансових відносин, що виникають між учасниками логістичного ланцюга при реалізації власних інтересів. З іншого боку, показники ефективності, що виокремлюються у логістичному управлінні, не конкретизують специфіку управління фінансовими потоками та не дозволяють встановити оптимальні значення їх параметрів на основі прийняття дієвих фінансових рішень. Однак ізольоване використання показників без врахування існуючих взаємозв'язків між фінансовими та матеріальними потоками, логістичними операціями та процесами, логістичними ланцюгами та вартістю підприємства, учасниками логістичної інфраструктури, персоналом, суспільством призводить до неадекватної, однобічної інтерпретації отриманих значень та не забезпечує достатньою інформацією процес прийняття фінансових рішень. У зв'язку з цим, актуальними стають питання інтегрування окремих показників у функціонально або формально організовані системи, які дозволять врахувати взаємозв'язки, що існують між елементами логістичної системи, охопити найважливіші причинно-наслідкові зв'язки, відобразити динамічність характеру та параметрів фінансових потоків.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є обґрунтування система показників оцінки ефективності управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання в умовах логістизації економіки, яка дозволить відобразити специфіку фінансового управління в логістичних системах різних рівнів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасний рівень логістизації економіки викликає необхідність використання національних інформаційних ре-

курсів, адаптованих до відповідних міжнародних стандартів, основною метою яких є усунення помилок в обміні інформацією між учасниками логістичних систем будь-якого рівня. Створення суб'єктами господарювання інформаційних систем забезпечить постійний моніторинг потоків різних ресурсів та накопичення даних про внутрішні фінансові можливості, розвиток зовнішніх умов, необхідних для зменшення невизначеності при прийнятті фінансових рішень. Така ситуація потребує формування досконалої інформації та новітніх методик її отримання, а також раціонального використання для забезпечення ефективного функціонування логістичних систем різних рівнів.

В умовах інформатизації суспільства виникає простір фінансових потоків, який своїм домінуванням виводить господарську діяльність з під національного контролю в сторону глобального регулювання. Розвиток інформаційного суспільства, основою якого є "економіка знань", сприяє успішному функціонуванню суб'єктів господарювання, надаючи більше можливостей для чесної конкуренції та співробітництва. Використання в логістичних системах досконалих підходів до отримання інформації про динамічний рух та статичний стан фінансових ресурсів сприяє зростанню цінності логістичних ланцюгів. Посилення їх ролі в управлінні фінансовими потоками обумовлено зростаючою економічною значущістю управлінських помилок через отримання неякісної або несвоєчасної інформації. Використання суб'єктами господарювання досконалих систем показників сприяє не тільки активізації процесів управління фінансовими потоками, але й розширенню траєкторій і маршрутів руху, появи нових, підвищенню якості фінансових рішень.

Така ситуація дозволяє зробити висновок про те, що в умовах розвитку макро- та мікроекономічних систем виникає об'єктивна необхідність застосування суб'єктами господарювання більш високих вимог до прийняття фінансових рішень, які забезпечать виявлення нових можливостей формування та використання фінансових ресурсів. Істотну роль відіграють методологічна база та інформаційний інструментарій фінансового менеджменту, адаптовані до особливостей функціонування логістичних систем.

Інструментарій фінансового менеджменту в умовах логістизації економіки має 1) поєднувати елементи ціннісно-орієнтованого і вартісно-орієнтованого управління та бути спрямованим на формування цінностей логістичних ланцюгів у напрямку зростання вартості суб'єкта господарювання; 2) відображати цілісні характеристики, за яких організація руху фінансових ресурсів визначається як не самоціль, а спосіб досягнення загальної мети; 3) орієнтувати суб'єктів господарювання на параметри фінансових потоків, які характерні для логістичної системи та специфіки потокового управління; 4) характеризувати фінансове управління, як вид діяльності, де управління фінансовими потоками має здійснюватися на всіх етапах у просторі й часі від джерела їх виникнення до кінцевого отримувача; 5) синтезувати основні управлінські функції (планування, організація, мотивація, контроль) фінансових потоків у напрямку досягнення загальносистемних цілей з найменшими витратами; 6) реалізуватися в межах мотиваційно-логістичного середовища на основі прийняття обґрунтованих фінансових рішень у напрямку реалізації відповідної стратегії для досягнення встановлених цілей та орієнтирів; 7) визначатися цільовою функцією, де оцінка ефективності управління фінансовими потоками здійснюється за сформованими логістичними ланцюгами на

основі визначення їх цінності та обґрунтування впливу на вартість суб'єкта господарювання.

Така ситуація визначає необхідність пошуку раціональних точок дотику концепцій фінансового та логістичного менеджменту у напрямку формування дієвого інструментарію фінансового управління. В першу чергу, це стосується розробки системи показників оцінки ефективності управління фінансовими потоками, яка стане основою для аналізу суб'єктами господарювання фінансових ресурсів, оцінки динаміки їх змін у сформованих логістичних системах та прийняття раціональних фінансових рішень.

У світовій теорії та практиці існує досить велика кількість показників та систем показників, що використовуються для управління фінансами підприємств. У фінансовому менеджменті визначено три етапи їх розвитку [1]: 1) формування окремих показників господарської діяльності (виручка від реалізації (TR), прибуток (Pr), рентабельність інвестицій (ROI), рентабельність продажу (ROS), рентабельність активів (ROA), рентабельність акціонерного капіталу (ROE)); 2) формування системи ключових показників господарської діяльності (система фінансового контролю Du Pont, система Pyramide Structure of Ratios, система ZVEI, система RL, система CFROI, система EVA); 3) формування системи показників комплексного відображення господарської діяльності (Tableau de Bord, Balanced Scorecard, Total Performance Scorecard).

На підставі детального їх аналізу науковцями доведено, що основним критерієм формування дієвих систем показників є зростання вартості суб'єктів господарювання. Вважаємо, що в умовах формування підприємствами логістичних систем найважливішим детермінантом зростання їх вартості є очікувані обсяги фінансових потоків. Це обумовлюється тим, що результати всіх фінансових рішень знаходять своє відображення у фінансових потоках, які формуються в межах різних логістичних ланцюгів, цінність яких визначається обсягами сукупного чистого фінансового потоку. В свою чергу, фінансові рішення, які в перспективі впливають на показник вартості підприємства, є рішення у сфері управління фінансовими потоками.

Багатоаспектність функціонування суб'єктів господарювання в умовах логістизації економіки обумовлює необхідність використання великої кількості показників. Проте висока мінливість зовнішнього середовища та особливостей функціонування представників логістичної інфраструктури обмежує їх інформативність. Загальновідомим є твердження про те, що якість сформованої системи показників для проведення оцінювання різних аспектів господарської діяльності визначає і якість фінансових рішень. Зважаючи на це, система показників оцінки ефективності управління фінансовими потоками може бути визначена як структурована сукупність показників, яка базується на принципах взаємодоповнення та взаємозалежності.

Перелік показників управління фінансовими потоками має, по-перше, об'єктивно та всебічно відображати процеси, що відбуваються у внутрішньому середовищі підприємства; по-друге, віддзеркалювати зміни та вплив чинників зовнішнього оточення на всіх учасників логістичного ланцюга; по-третє, враховувати синергетичні зв'язки, що існують між елементами системи фінансів підприємств з урахуванням особливостей структури управління; по-четверте, визначати причинно-наслідкові зв'язки, що існують між показниками різних аспектів управління фінансовими потоками.

ми; по-п'яте містити обов'язково три категорії показників (вартісні, трудові, технічні) та використовуватися для прийняття фінансового рішення.

У зв'язку з цим, пропонується система показників, яка відображає ідею реалізації суб'єктами господарювання універсальної системи показників (TPS) [2, с. 25—56], яка об'єднує в єдине гармонійне ціле збалансовану систему показників (Balanced Scorecard — BSC), загальний менеджмент на основі якості (Total Quality Management — TQM), управління результативністю (Performance Management), управління компетенціями (Competence Management), що в результаті її характеризує у розрізі шести взаємопов'язаних аспектів, які враховують вплив зовнішнього і внутрішнього середовища, конкретизують роль кожного елемента логістичної системи та дозволяють відслідкувати існуючі причинно-наслідкові зв'язки між фінансовими та нефінансовими показниками у напрямку досягнення визначених цілей і поставлених завдань. А саме:

1. Аспект "Фінанси". Містить показники, які формують аналітично-інформаційне забезпечення щодо оцінки стану управління фінансовими потоками в логістичній системі, підтримки оптимального його рівня та розробки відповідних фінансових рішень щодо їх регулювання. Узгодженість показників даного аспекту з показниками інших аспектів дозволить своєчасно скоригувати комунікаційні форми фінансових зв'язків між учасниками логістичного ланцюга, виходячи із цілей управління та розвитку логістичної системи підприємства, а також всебічно охарактеризувати взаємозв'язки та взаємообумовленість фінансових потоків, властивості щодо збільшення чи зменшення фінансових ресурсів, а також з урахуванням кількісних (форма, обсяг, швидкість, сила) та просторових (напрямок, період, термін, траєкторія) параметрів оцінити раціональність їх руху.

В його межах доцільно виділяти коефіцієнт виконання бюджетів вхідних фінансових потоків, коефіцієнт виконання бюджетів вихідних фінансових потоків, коефіцієнт ліквідності фінансового потоку, коефіцієнт рентабельності фінансового потоку, коефіцієнт достатності фінансового потоку.

2. Аспект "Логістична інфраструктура". Виділення показників управління фінансовими потоками за цим аспектом пояснюється ключовою роллю логістичної інфраструктури у напрямку оптимізації параметрів фінансових потоків не тільки в межах суб'єктів господарювання, але й упродовж всіх ним сформованих логістичних ланцюгів. Виконання будь-якої господарської операції в межах логістичної системи та зростаючих потреб всіх учасників логістичного ланцюга вимагає, в першу чергу, інтегрованої логістичної інфраструктури. Її динамічність і непередбачуваність характеризуються наявністю зв'язків між представниками, швидкою зміною умов і критеріїв їх функціонування. Тому оцінку дієвості, прийнятності, вигідності представників логістичної інфраструктури у напрямі забезпечення оптимального управління фінансовими потоками пропонується здійснювати з використанням таких показників, як коефіцієнт виконання поставок сировини та матеріалів, коефіцієнт реклаमाції, коефіцієнт впливу операційних курсових різниць на чистий фінансовий потік, коефіцієнт еластичності вхідного фінансового потоку за клієнтською базою, коефіцієнт використання логістичної інфраструктури, коефіцієнт спроможності покриття процентних виплат, коефіцієнт участі вихідних фінансових

потоків у страхових операціях підприємства, коефіцієнт доцільності участі у виставково-ярмаркових заходах.

3. Аспект "Логістичні процеси". Виділення показників у межах зазначеного аспекту обумовлено необхідністю відображення в межах логістичної системи взаємозв'язку, що існує між логістичними процесами і фінансовими потоками. За результатами фінансових рішень, з урахуванням можливостей і обмежень, можна судити про стійкість логістичних процесів, доцільність технологій і операцій, узгодженість руху фінансових, матеріальних, інформаційних потоків. Таке трактування свідчить про те, що в сучасних умовах логістичні процеси повністю включаються в ланцюг створення цінності на підприємстві [3, с. 143—144] та мають значний вплив на всі підсистеми його логістичної системи.

У межах аспекту "Логістичні процеси" слід виділяти такі складові як тривалість фінансово-логістичного циклу, тривалість циклу виведення сезонних моделей одягу на ринок, коефіцієнт рециклінгової віддачі, коефіцієнт аутсорсингової віддачі, коефіцієнт толінгової віддачі, частка чистого фінансового потоку від толінгових операцій в чистому операційному фінансовому потоці підприємства, частка логістичних витрат у загальних витратах підприємства. Їх розрахунок дасть змогу приймати необхідні фінансові рішення щодо скорочення чи розширення фінансових потоків в межах основних чи додаткових логістичних процесів.

4. Аспект "Персонал". Цей аспект у системі показників управління фінансовими потоками включає показники, які відображають множини рекурсивних та синергетичних зв'язків між елементами логістичної системи, що проявляються у відповідних рішеннях щодо управління фінансовими потоками під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Вважаємо, що саме параметри фінансових потоків віддзеркалюють компетентність та сформовані компетентними працівниками існуючі чи майбутні логістичні ланцюги. В результаті, чим щільнішими є зв'язки між учасниками логістичного ланцюга, тим впорядкованішим є рух фінансових потоків в межах сформованої суб'єктом господарювання логістичної системи. В свою чергу, щільність зв'язків визначається ступенем впливу персоналу на результати фінансових рішень, завершеністю обсягів даних про рух фінансових потоків, реальністю та актуальністю інформації про стан фінансових потоків, відсутністю помилок і необ'єктивних тверджень про них, зацікавленістю в ефективному управлінні фінансовими потоками. Тому в межах даного аспекту пропонується розраховувати коефіцієнт складності управління фінансовими потоками, коефіцієнт плинності в управлінні фінансовими потоками, коефіцієнт суперечливості прийнятого рішення, коефіцієнт кваліфікаційного рівня у сфері управління фінансовими потоками, коефіцієнт задоволеності співробітників якістю зворотного зв'язку, коефіцієнт інформатизації процесу управління фінансовими потоками, коефіцієнт чистого фінансового потоку на одного працівника.

5. Аспект "Суспільство". Аспект "Суспільство" відображає показники, які визначають прагнення суб'єктів господарювання зміцнювати свій статус у суспільстві. Виділення такого аспекту в управлінні фінансовими потоками визначається необхідністю пошуку суб'єктами господарювання в умовах логістизації економіки компромісів між інтересами власників капіталу та суспільства. Важливість даного аспекту проявляється на основі врахування в управлінні фінансовими потоками інтересів зацікавлених осіб (акціо-

нерів, працівників, партнерів, клієнтів, суспільства), які визначають зрілість соціальної відповідальності суб'єкта господарювання. Підтвердженням цього є введення у Франції з 2003 р. для компаній, які мають котирування на біржі, вимог щодо подання звіту про вплив на суспільство, навколишнє середовище та охорону праці, а також формування соціальних звітів компаніями у Данії, Нідерландах, Норвегії, Швеції, Німеччині, Італії [4, с. 32]. В цілому практика використання вимог соціальної відповідальності бізнесу дозволяє для учасників логістичного ланцюга отримати ряд бізнес-вигод. Це такі як: розширення обсягів фінансових потоків на основі доступу суб'єктів господарювання до нових ринків; прискорення швидкості руху фінансових потоків за рахунок формування позитивного іміджу, підвищення лояльності клієнтів, вартості бренду, налагодження партнерських зв'язків; скорочення періодів руху фінансових потоків шляхом удосконалення виробничих процесів; дотримання термінів виникнення фінансових потоків через забезпечення стабільності персоналу та учасників логістичної інфраструктури; встановлення оптимальних траєкторій руху фінансових потоків завдяки ефективному ризик-менеджменту; формування додаткових вхідних фінансових потоків на основі залучення "соціальних інвестицій" під програми соціальної відповідальності бізнесу; удосконалення підходів до управління фінансовими потоками на основі використання міжнародних вимог у напрямку реалізації концепції соціальної відповідальності.

Врахування показників за цим аспектом в діяльності суб'єктів господарювання створює умови для зростання довіри до них, підвищення ефективності управління ризиками, підвищення репутації, які здійснюють прямий вплив на ефективність управління фінансовими потоками. В його межах пропонується виокремлювати участь підприємства в заходах з реалізації благодійних програм або сприяння їх розвитку, показник рівня безпечних умов праці, коефіцієнт ефективності управління екологізацією підприємства, коефіцієнт ділової репутації, коефіцієнт соціальної значущості, коефіцієнт забрудненості навколишнього середовища.

Розроблена система показників оцінки ефективності управління фінансовими потоками має ряд особливостей, які відображають напрями його практичного використання суб'єктами господарювання в умовах логістизації економіки. Основними з них є такі: дозволяє оцінити існуючий та прогнозний стан управління фінансовими потоками; може бути використаною для проведення моніторингу, створення динамічної моделі управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності; є адаптованою до автоматизованої статистичної програми SPSS Statistics Version 22, що оптимізує витрати часу на управління фінансовими потоками; створює можливості для визначення інтегральної оцінки показника стану управління фінансовими потоками та градації шкали граничних значень; орієнтована на ключові параметри фінансового потоку та відображає взаємозв'язок між цінністю логістичних ланцюгів та вартістю підприємства, що дозволяє моделювати напрями покращення стану управління фінансовими потоками в прогнозних періодах. Вона зводиться до переходу від понятійного опису економічного об'єкта до формалізованого, одержаного в наслідок обробки реальних статистичних даних методами математичної статистики та економічної їх інтерпретації [5, с. 36].

Таким чином, сформовано система показників оцінки ефективності управління фінансовими потоками є прийнятною для умов логістизації економіки, оскільки базується на врахуванні п'яти ключових аспектів (фінанси, логістична інфраструктура, логістичні процеси, персонал, суспільство), що створюють можливості для органічного поєднання методологічних засад, організаційних заходів, методичних підходів, спрямованих на підвищення цінності логістичних ланцюгів, зростання вартості суб'єктів господарювання, та забезпечення ефективного функціонування і розвитку їх логістичних систем. В результаті це зумовить розвиток фінансів у макрологістичних системах, що посилить збалансованість державних фінансів та створить необхідні умови для підвищення рівня керованості економічних процесів [6, с. 71].

Література:

1. Попов Д. Эволюция показателей стратегии развития предприятия // Управление компанией. — 2003. — № 1. — С. 69—70.
2. Рамперсад К.Х. Универсальная система показателей деятельности: Как достигать результатов, сохраняя целостность / Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. — 352 с.
3. Гершун А., Горский М. Технологии сбалансированного управления. — 2-е изд., перераб. — М.: ЗАО "Олимп-бизнес", 2006. — 416 с.
4. Воробей В., Журовська І. Нефінансова звітність: інструменти соціально відповідального бізнесу / В. Воробей, І. Журовська. — К.: ТОВ "Інжиніринг" ООН в Україні, 2010. — 78 с.
5. Чугунов І.Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І.Я. Чугунов, Т.Г. Затонацька, А.В. Ставицький. — К.: НДФІ, 2007. — 312 с.
6. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В. Павелко, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. — 2015. — № 2. — С. 64—73.

References:

1. Popov, D. (2003), "Evolution of indicators of enterprise development strategy", Company management, vol. 1, pp. 69—70.
2. Rampersad, K. H. (2004), Universal'na sistema pokazatelei dejatel'nosti: Kak dostigat' rezul'tatov, sohranjaja celostnost' [Universal system performance: How to achieve results, while maintaining the integrity], Al'pina Biznes Buks, Moscow, Russia.
3. Gershun, A. and Gorskii, M. (2006), Tehnologii sbalansirovannogo upravlenija [Technologies of balanced management], ZAO "Olimp-biznes", Moscow, Russia.
4. Vorobey, V. and Zhurovs'ka, I. (2010), Nefinansova zvitnist': instrumenty sotsial'no vidpovidal'noho biznesu [Financial statements: tools of socially responsible business], TOV "Inzhynirynh", Kyiv, Ukraine.
5. Pavelko, A.V., Chuhunov, I.Ya. (2015), "Byudzhetna polityka ekonomichnoho rozvytku", Bulletin KNTEU, vol. 2, pp. 64—73.
6. Chuhunov, I.Ya., Zatonatska, T.H., Stavyskyi, A.V. Finansovo-ekonomichne prohnovuzannia i planuvannia [Financial and economic forecasting and planning]. Kyiv: NDFI. *Стаття надійшла до редакції 20.08.2016 р.*